

8th Informal ASEM Seminar on Human Rights “Freedom of Expression”

Anita Kelles-Viitasen raportti seminaarista

1. Osallistuin AEPF:n Suomen osaston edustajana yo. seminaariin, joka pidettiin **Siem Reapissa Kambodzhassa 26–28 syyskuuta 2007**. Kokoukseen odotettiin alun perin noin 200 osallistujaa, mutta meitä oli paikalla ehkä noin 100 paikallisten kambodzhalaisten lisäksi, jotka osallistuivat plenary-sessioihin. Kokouksessa oli kustakin aasialaismaasta yksi hallituksen ja kaksi kansalaisjärjestön/lehdistön edustajaa. Eurooppalaisista maista oli yksi valtion ja yksi kansalaisyhteiskunnan edustaja. Tosin Suomesta oli kaksi kansalaisyhteiskunnan edustajaa. Ulkoministeriön Rauno Merisaaren ja minun lisäksi seminaariin osallistui ja informaatiotyöryhmässä vaikutti IT eksperti Tarvainen.
2. Syyskuun 26 päivänä pidetyssä **plenarissa** seminaarin pääjärjestäjän, Ranskan Ulkoministeriön, edustaja **Frédéric Tiberghien** kiinnitti huomiota sananvapauden ’kaappaamiseen’ ja mielipideilmaston kaventumiseen, kun lehdet muuttuvat osakeyhtiö-pohjaisiksi omistajuudeltaan. Tämä hänen mukaansa vaivaa Ranskaa. Muut maat rajoittavat sananvapauksia monella tavalla: 1) autoritäärisissä valtioissa lainsäädäntö rajoittaa lehdistöä; 2) teknisillä keinoilla häiritään lähetyksiä ja vaikutetaan sisältöön; 3) rahoituksen keinoin vaikutetaan siihen mitä julkaistaan; 4) toisinajattelijoihin kohdistetaan väkivaltaa; 5) mainostamisesta saadut varat myös johtavat sisältöä, myös verkossa; 6) sensaatiohakuisuus, jossa ihmisten henkilökohtaiset asiat tulevat valokeilaan; ja 7) itesesensuuri. Tiberghien kuulutti tarvetta muodostaa painostusverkostoja, jotka haastavat sananvapaudelle asetettuja rajoja. Hänen mukaansa vaarana on toisaalta myös informaation ja siis tiedon sirpaloituminen. Uutena ilmiönä on myös se, että kansalaisista on tulossa myös median sisällön tuottajia, näin erityisesti verkolla. Tiberghien mainitsi EU:n ”Audio-visual without borders” – projektin, joka promovoi kulttuurin monimuotoisuutta ja etnistä pluralismia.

Toisena pääpuhujana oli YK:n entinen alipääsiihteeri **Shashi Tharoor**, joka katsoi sananvapautta laajemman kehitysperspektiivin näkökulmasta. Hän korosti mm. tiedonvapauslakien tärkeyttä taloudelliselle ja sosiaaliselle kehitykselle. Puolet niistä on saatu aikaan viime vuosikymmenen aikana. Hän puhui myös siitä, että sensurointi on paitsi sananvapauden vastaista myös kehityksen vastaista toimintaa, sillä kehitystä ei ole ilman sanaa vapautta ja oikeutta saada tietoa ja sitä kautta vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen.

Reporters without Borders järjestön pääsihteeri **Robert Ménard** varoitteli kuulijoita siitä, että kansalaisyhteiskunta ei ole aina sitä miltä se äkkiseltään näyttää. Kansalaisjärjestöt eivät aina ole aitoja vaan hallitusten kokoon kyhäämiä ”gongoja”. Hän muistutti myös siitä, että ihmisoikeudet ovat universaaleja, eivätkä syntyneet vain länsimaissa. (Jotkut aasialaiset esim. Singaporen valtion edustaja näytti vielä kyseenalaistavan ihmisoikeudet vaikka tutkijat ovatkin pystyneet osoittamaan, että kaikissa uskonnoista tapaa ihmisoikeuksien kaltaisia arvoja.) Ménardin mukaan Euroopassakin on ongelmia, sillä tietolähteen turvaa ei tunnusteta laissa. Ménard puhui myös median omistuskeskityksestä ja siitä miten media voi heijastaa omistajien poliittisia näkemyksiä. Hän varoitti myös ilmiöstä, jossa median omistama firmalla on muita intressejä. Räikein esimerkki oli ranskalaisesta yrityksestä, joka median lisäksi myy aseita. Ménard muistutti myös henkensä menettäneistä lehtimiehistä ja – naisista. Se oli hänen mukaansa sananvapauden todellinen testi. Hän tarkasteli lehdistövapauden puutetta myös eri Aasian maissa kuten Burmassa, Kiinassa, Laosissa, Vietnamissa ja Singaporessa. Länsimaiset yhtiöt ovat myös auttaneet näitä maita sananvapauden vastaisessa toiminnassa. Ménard ilmaisi turhautumisensa siihen, että kaikki kannattavat lehdistönvapautta juhlapuheissaan, mutta

käytännön tasolla tarvitaan tuloksia. Hän sanoi, että vallalla on aina vaikeuksia hyväksyä itseensä kohdistettua kritiikkiä. Lopuksi hän sanoi, että on puhunut asioista suoraan, mutta vain siten syntyy aitoa keskustelua.

Ja sitten syntyi keskustelua. Aloitin omalla puheenvuorollani. Sanoin, että emme voi enää puhua sananvapaudesta vain valtion ja yhteiskunnan välisenä asiana, mukaan on otettava myös taloudelliset toimijat. Monikansallisten yhtiöiden roolia ja lehdistöomistuksen kasaantumista tulee pitää silmällä. Ne vaikuttavat tiedonsaantiin myös muualla yhteiskunnassa. Kun monikansalliset yhtiöt saavat hoitaakseen julkiset palvelut ja julkisen tilan, kapenee usein myös kansalaisten mahdollisuus saada tietoa asioista, joita heitä välittömästi koskevat. Yhtiöt vetäytyvät liikesalaisuus periaatteen taakse, vaikka kyse on julkisista asioista. WTO on ollut mukana myös kaventamassa kansalaisten oikeuksia, myös valtioiden oikeuksia vastata kansalaistensa tahtoon. Sanoin että emme halua kehitystä, jossa autoritääriäinen valtio korvaantuu autoritäärisillä ja epädemokraattisilla markkinoilla. Ylikansalliset yhtiöt tekevät nyt meitä koskevia julkisiakin päätöksiä ilman demokraattista valtuuksia ja ilman demokraattisia prosesseja. Korostin myös sitä, että sananvapaus ja oikeus tietoon tarvitsevat tuekseen myös oikeuden osallistumiseen. Muutoin nuo kaksi oikeutta jäävät yhteiskunnallisella tasolla toteutumatta.

EU komission edustaja kaipasi ihmisoikeusasiakirjan ratifiointia niiltä aasialaisilta valtioilta, jotka eivät sitä vielä olleet tehneet. Hän korosti myös sitä, että sananvapaus on oikeus, joka on tärkeä myös jokaiselle kansalaiselle, ei vain medialle. Hallitusten velvollisuutena on kehittää sen toteutumista kansalaisten kohdalla.

3. Seuraavan päivän ensimmäisessä sessiossa oli Kambodzhan pääministerin **Hun Senin** tervehdyssanat. Häntä edeltävä suurlähettiläs Wonil Cho kertoi, että UNTAC:in Kambodzhasa aikaisemmin toiminut sijaishallitus oli pakottanut Kambodzhan hyväksymään lain lehtimiesten vangitsemista. Kambodzhan hallitus on nyt poistanut sen ja laatinut uuden lain ranskalaisten avustuksella. Hän korosti, että Asian Human Rights Committee on perustettava. (Tämä on nähdäkseni jo tekeillä.)
4. Osallistujat oli jaettu neljään työryhmään: 1) poliittiset oikeudet; 2) kulttuuriset oikeudet; 3) valtion, kansalaisjärjestöjen ja kansainvälisten järjestöjen roolit ja suhteet; sekä 4) ICT:n vaikutukset.

Osallistuin kolmanteen työryhmään, kuten oli sovittu. Ryhmän alussa mainitsin, että yksityissektorin roolia on myös tarkasteltava tässä ryhmässä. Ryhmässä oli vilkas keskustelu. Paikalla oli myös Kiinan Daily News'in edustaja, joka väitti Kiinan ihmisoikeuksien jo kehittyneen positiiviseen suuntaan. Itse korostin sitä, että pelkän informaation saanti ei riitä. On syytä puhua tärkeästä informaatiosta, tiedosta.

Yhteenvetona totesimme, että sananvapaus on välttämätöntä monesta syystä:

- luovuus ja innovaatio tarvitsevat sitä
- sitä kautta myös talous kehittyy
- ihmisten hyvinvointi ei ole mahdollista ilman sitä
- toimijoiden vastuullisuuden valvominen edellyttää sitä
- yhteiskuntarauha (social stability) tarvitsee sitä
- sen varaan rakentuu kansalaisuus
- sitä tarvitaan konfliktien torjunnassa
- sitä tarvitaan suvaitsemattomuuden vastaisessa työssä

- hyvä hallinto ei ole mahdollinen ilman sitä
- se vahvistaa kansalaisten valtaistamista (empowerment)

Se ei toteudu ilman:

- lainsäädäntöä (rule of law)
- vapautta
- sitä tukevaa prosessia

Toimijoina ovat:

- valtiot, joiden on allekirjoitettava sovitut ihmisoikeussopimukset
- Human Rights Committeeen on uudistettava vuoden 1983 lausuntoaan (observations)
- Ihmisoikeudet on sisällytettävä kaikkien YK-laitosten toimintaan
- Aasian alueen ihmisoikeuskomitean perustaminen
- kansalaisyhteiskunta on keskeinen toimija
- yksityissektorin oltava linjassa ihmisoikeuksien kanssa

Tarvitaan:

- Indikaattorit mm. tavallisten ihmisten oikeuksien yhtenäistäminen
- hyvien lakikäytäntöjen kerääminen ja niistä tiedottaminen
- kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisten suhteiden vahvistaminen
- media literacy ihmisoikeuksista

Todettiin, että ilmaisun vapaus pitää johtajat varpaillaan ja kosketuksissa kansalaisten kanssa. (Tätä tosin pidettiin liian optimistisena, sillä hallitukset pyrkivät myös päinvastoin rajoittamaan kansalaistensa sananvapautta).

5. Poliittisten oikeuksien työryhmän raportissa korostettiin sitä, että tarvitaan takuut syrjäytettyjen ja heikossa asemassa (vulnerable and excluded) olevien äänen kuulemiseksi.

Todettiin,

- että äänen vapaudella on myös rajansa (lapsipornografia, väkivalta ja vihakampanjat, yksityisyyden rajat)
- median on tuettava kansalaisia puolustamaan hyvää hallintoa
- median on oltava riippumaton hallituksesta
- kansallisten turvatoimien nimissä ei tule rikkoa kansalaisten oikeuksia
- kerätä hyviä esimerkkejä toimivista instituutioista
- vahvistaa kansalaisten oikeuksia
- tukea kansalaisyhteiskuntaa tässä

6. Kulttuuristen oikeuksien ryhmän yhteenvedossa todettiin, että paikallisia kulttuurisia arvoja (sensitivities) tuli kunnioittaa silti unohtamatta universaaleja ihmisoikeuksia. Todettiin, että näidenkin yhteiskuntien on myös siedettävä uusia yllättäviä ('shocking') ideoita.

Puhe kypsästä ja epäkypsästä demokratiasta tyrmättiin. Samaten puhe aasialaisista arvoista, joita Singaporen hallituksen edustaja yritti vielä korostaa.

7. IT työryhmän raporttia en ollut enää kuulemassa, sillä jouduin lähtemään lentokentälle.

Ennen lähtöäni yritin kiinnittää läsnäolijoiden huomioon vielä siihen, että valtiosta on usein tullut ns. taloutta edesauttava 'facilitative' valtio, joka promovoi kilpailukykyä

kansalaisyhteiskunnan kustannuksella. Sanoin vielä, että tieto syntyy myös yhteiskunnallisesta praksiksesta. Kun törmää esteisiin, huomaa mikä yhteiskunnassa todella vaikuttaa ja mihin eri toimijat vetävät rajoja. Oikeutta osallistumiseen tarvitaan myös osallistavan demokratian tueksi. Tarvitaan myös enemmän läpinäkyvyyttä kaikkeen toimintaan.

8. Lopuksi kävin puhumassa rahoittajan eli Wallenberg säätiön edustajalle ennen lentokentälle lähtöä. Sanoin, että 'tulini häntä lobbaamaan, sillä toivoisin, että tulevaisuudessa korokkeilla näkyisi myös enemmän naisia. Pohjoismainen tasa-arvo olisi hyvä saada näkymään myös kokousjärjestelyissä ja olihan tasa-arvo Aasiankin agendalla'. Hän otti ehdotukseni hyvin vastaan ja sanoi ottavansa sen huomioon seuraavien kokousten kohdalla.
9. Kokousraportti ja tarkemmat sessioraportit tulevat toivottavasti sähköisinä, jolloin lähetän ne heti edelleen ryhmälle. Vartenotettavia kiinalaisia kansalaistoimijoita ei näkynyt. Oli mukava tavata AEPF:n saksalaista edustajaa. Loin myös hyviä kontakteja mm. Romanian ja Latvian ihmisoikeusaktivisteihin.
10. Lämmin kiitos AEPF ryhmälle!